

บทที่ 1

วัตถุประสงค์ ความสำคัญ

และขอบเขตของการวิจัย

ตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่งในปี 2504 เป็นต้นมา ปรากฏว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เจริญเติบโตอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ตาม ดอกผลที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น มิได้กระจายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงปรากฏว่าผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในตลอดระยะเวลาประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้ความเจริญในแต่ละภูมิภาค มีความแตกต่างกันมากขึ้น ทำให้ช่องว่างในการกระจายรายได้มีมากขึ้น และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ เสื่อมลง¹ ในตลอดระยะเวลาของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น ได้เน้นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้การลงทุนของภาคเอกชนเป็นแกนนำขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ รัฐบาลได้ให้การคุ้มครองและสิทธิพิเศษต่าง ๆ อย่างมากมายแก่การลงทุนของธุรกิจเอกชน การใช้กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะที่กล่าวมานั้น ทำให้ภาคธุรกิจเอกชนมีอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจ และมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้นด้วย การเลือกการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางนี้ ความรับผิดชอบต่อสังคมและประสิทธิภาพในการทำงานของธุรกิจเอกชนย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการรักษาเสถียรภาพและการแก้ปัญหาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น การศึกษาถึงบทบาทในทางเศรษฐกิจและลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจเอกชนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเข้าใจในปัญหาโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจของไทยซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของงานวิจัยนี้

1.1 วัตถุประสงค์และความสำคัญของการวิจัย

วัตถุประสงค์สำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้ ต้องการจะศึกษาถึงลักษณะสำคัญของธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญของโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทย โดยต้องการที่จะทดสอบหรือวิเคราะห์ เพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ได้มีการกล่าวอ้างกันอย่างกว้างขวางว่าในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจของไทย ในปัจจุบันนั้นมีการผูกขาดทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก และธุรกิจการเงินมีบทบาทสำคัญในการสร้างอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์แนวของการวิเคราะห์ปัญหาที่สำคัญหาประการดังนี้

ประการแรก ศึกษาบทบาททางเศรษฐกิจของธุรกิจภาคเอกชนที่มีต่อเศรษฐกิจไทยโดยส่วนรวม เพื่อที่จะดูว่าธุรกิจเอกชนในแต่ละแขนงนั้น มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากน้อยแค่ไหน และในแต่ละแขนงของธุรกิจเหล่านั้นมีการผูกขาด หรือมีการกระจุกตัวในทางเศรษฐกิจมากน้อยเพียงใดรวมตลอดจนถึงการศึกษาบทบาทของธุรกิจการเงิน ในการสร้างอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจด้วย

ประการที่สอง ศึกษาถึงลักษณะความเป็นเจ้าของในธุรกิจขนาดใหญ่โดยจะเน้นแต่เฉพาะในแขนงธุรกิจที่สำคัญเท่านั้น เพื่อที่จะดูว่าธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย มีลักษณะของการถือหุ้นหรือการเป็นเจ้าของกันอย่างไร และมีลักษณะการรวมกลุ่มหรือการผูกขาดโดยครอบครัว หรือกลุ่มธุรกิจ ในวงแคบมากน้อยแค่ไหน

ประการที่สาม ศึกษาบทบาทของธุรกิจต่างชาติในลักษณะของบริษัทร่วมทุนและบริษัทข้ามชาติที่มีต่อเศรษฐกิจไทยโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม ควรศึกษาลักษณะบทบาทของธุรกิจต่างชาติในงานวิจัยนี้จะทำในขอบเขตที่จำกัด เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าบริษัทต่างชาติเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจไทยมากน้อยแค่ไหน

ประการที่สี่ ศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญบางกลุ่ม เพื่อที่จะดูลักษณะของการขยายตัว การสะสมทุน การหาเงินทุนเพื่อทำธุรกิจ การเสียภาษีอากร และบทบาทในด้านอื่นของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญเหล่านั้นเป็นอย่างไร

ประการที่ห้า ศึกษาลักษณะของการเกาะกลุ่มหรือการรวมตัวของธุรกิจขนาดใหญ่ เพื่อที่จะดูว่าหน่วยธุรกิจหรือกลุ่มธุรกิจที่สำคัญต่าง ๆ นั้น มีความสัมพันธ์และมีการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มกันอย่างไร โดยจะพิจารณาจากกลุ่มตระกูลธุรกิจที่สำคัญ และลักษณะการเกาะกลุ่มในรูปของการเป็นกรรมการบริษัทร่วมกันในบริษัทต่าง ๆ

การศึกษาและการวิเคราะห์ตามที่ได้อธิบายมานั้น จะทำให้เรามีความเข้าใจ เกี่ยวกับองค์ประกอบส่วนที่สำคัญของโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทย ได้ดีขึ้น ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจถึงบทบาทและอำนาจของธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีต่อความเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจไทย ได้มากขึ้น และจะช่วยให้เราสามารถกำหนดแนวทางหรือนโยบายทางเศรษฐกิจ ได้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้นด้วย

1.2 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาและการวิเคราะห์ของงานวิจัยนี้ ได้กระทำภายในขอบเขตและเงื่อนไขที่จำกัดหลายประการ ซึ่งพอจะสรุปได้โดยย่อดังนี้

1. ธุรกิจขนาดใหญ่ที่ทำการศึกษานั้น ได้แก่บริษัทจำกัดที่จดทะเบียนในประเทศไทยและที่จดทะเบียนในต่างประเทศแต่ประกอบกิจการธุรกิจในประเทศไทย และเป็นธุรกิจที่ส่งบการเงิน และมีบัญชีผูกพันให้แก่กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์เป็นประจำ ส่วนธุรกิจในรูปแบบอื่น เช่น ห้างหุ้นส่วนจำกัด และห้างหุ้นส่วนสามัญ นั้นจะใช้เป็นส่วนประกอบในการศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากขนาดของธุรกิจในรูปของห้างหุ้นส่วน โดยทั่วไปจะไม่ใช่ธุรกิจขนาดใหญ่และเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องการหาข้อมูลและระยะเวลาในการวิจัย จึงทำให้งานวิจัยนี้ต้องเน้นการวิเคราะห์ธุรกิจในรูปของบริษัทจำกัดเป็นหลัก

2. ขนาดของธุรกิจที่ทำการศึกษานั้น จะวัดด้วยมูลค่าของทรัพย์สินรวมและยอดรายรับหรือยอดขายของธุรกิจแต่ละหน่วยเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ในการวัดขนาดของธุรกิจนั้นจะมีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะชื่อของธุรกิจแต่ละหน่วยเท่านั้น แต่จะวัดโดยพิจารณาถึงลักษณะของการรวมกลุ่ม หรือการเป็นเจ้าของในธุรกิจเหล่านั้นด้วย ขนาดความใหญ่ของธุรกิจแต่ละหน่วยหรือแต่ละกลุ่มที่ทำการวิเคราะห์นั้น โดยทั่วไปจะหมายถึงธุรกิจที่มียอดทรัพย์สินรวมหรือยอดรายรับในบทประกอบกิจการที่มีมูลค่าตั้งแต่ 100 ล้านบาทขึ้นไป

3. ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ หลักฐานการจดทะเบียนงบการเงินและบัญชีผู้ถือหุ้นที่ธุรกิจต่าง ๆ มีหน้าที่ยื่นต่อกระทรวงพาณิชย์ ดังนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับยอดทรัพย์สินรวมและยอดรายรับที่ใช้ในการวิเคราะห์จึงมีแต่ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในงบการเงิน ที่เป็นทางการเท่านั้น ส่วนยอดของทรัพย์สินหรือรายรับ หรือลักษณะการเป็นเจ้าของที่มิได้แสดงอย่างเป็นทางการ จะมิได้นำเข้ามาวิเคราะห์ด้วย เพราะข้อมูลเหล่านั้นไม่มีหลักฐานที่เป็นทางการและหาได้ยากลำบากด้วย อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ถึงบทบาทและขนาดของธุรกิจนั้นจะได้นำเอาข้อมูลในด้านอื่น ๆ เข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย

4. ขอบเขตของระยะเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้น จะใช้ข้อมูลของปี 2521 เป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลทางด้านงบการเงินที่กระทรวงพาณิชย์นั้น จะมีแต่งบการเงินของปี 2521 เป็นหลัก การหาข้อมูลย้อนหลังกลับไปสักสี่หรือห้าปีไม่สามารถทำได้เนื่องจากวิธีการเก็บรักษาข้อมูลไม่ดี ด้วยข้อจำกัดในการหาข้อมูลย้อนหลังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้งานวิจัยนี้ไม่สามารถศึกษาถึงแนวของความสำเร็จเติบโต และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของธุรกิจโดยส่วนรวมได้ ในเรื่องนี้เป็นที่หวังได้ว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถใช้เป็นรากฐานในการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและบทบาทของธุรกิจที่จะได้ทำการศึกษากันในอนาคต อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ถึงบทบาทของธุรกิจที่สำคัญบางแขนง ได้พยายามหาข้อมูลจากแหล่งอื่น เพื่อมาประกอบการวิเคราะห์ และพยายามใช้ข้อมูลที่ล่าสุดที่สุดที่พอจะหาได้มาประกอบการวิเคราะห์ด้วย

1.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับบทบาทและอิทธิพลในการผูกขาดของธุรกิจเอกชนในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว แต่เป็นที่น่าประหลาดใจเป็นอย่างยิ่ง ที่นักวิชาการของไทยได้ให้ความสนใจในเรื่องที่เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทยน้อยมาก การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่กระทำโดยนักวิชาการในประเทศตะวันตก ผลการศึกษาที่สำคัญได้แก่งานของ วิลเลียม สกินเนอร์ (William Skinner) ซึ่งได้ทำการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชุมนุมชาวจีนในประเทศไทยและได้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2500² และการศึกษาถึงอำนาจและบทบาทของผู้นำชาวจีนในชุมนุมชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งได้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2501³ ต่อมาเฟรด ริกส์ (Fred Riggs) ได้ทำการศึกษาถึงลักษณะของกลุ่มอำนาจทางการเมือง และ

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มการเมืองในประเทศไทยในช่วงระยะต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวได้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2509⁴

ผลการศึกษาดังกล่าวมานั้น ได้ถูกใช้อ้างอิงกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักวิชาการไทย และนักวิชาการชาวต่างประเทศ ในการศึกษาดังลักษณะโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจของไทย อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนี้นักวิชาการรุ่นใหม่ของไทยได้ให้ความสนใจศึกษา ปัญหาโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจของไทยมากขึ้น แต่การศึกษาก็กึ่งทำกันในขอบเขตที่จำกัดมาก งานที่น่าสนใจได้แก่ การศึกษาลักษณะการผูกขาดในธุรกิจบางประเภทของไทย ของ ณรงค์ เพชรประเสริฐ⁵ การศึกษาลักษณะการกระจุกตัวทางธุรกิจของอุตสาหกรรมบางประเภท ของ บังอร ทับทิมทอง⁶ และ การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมือง และการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจโดยเอกชนในประเทศไทย ของ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม⁷

นอกจากการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ปรากฏว่าในปัจจุบันได้มีการให้ความสนใจ และมีการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับการผูกขาดและการเกาะกลุ่มในทางเศรษฐกิจกันมากขึ้น ซึ่งเข้าใจว่า ในระยะเวลาอันไม่นานนัก คงจะได้มีผลการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจไทยออกมามากขึ้น

1.4 แผนงานของการวิจัย

ในการศึกษาดังบทบาทและลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจของประเทศไทย ในที่นี้ จะขอแบ่งหัวข้อการรายงานออกเป็นบทต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย ซึ่งได้กล่าวมาแล้วโดยละเอียด

บทที่ 2 กล่าวถึงลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ วิธีการวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจและการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และจำแนกลักษณะการเป็นเจ้าของในกลุ่มธุรกิจแต่ละรูปแบบ

บทที่ 3 ศึกษาบทบาทของธุรกิจใจโครงสร้างเศรษฐกิจไทย โดยจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์บทบาทของภาคเศรษฐกิจแต่ละภาค เพื่อให้เรามองเห็นภาพรวมของระบบเศรษฐกิจไทย ก่อนที่เราจะทำการวิเคราะห์โดยละเอียดต่อไป

บทที่ 4 วิเคราะห์ลักษณะการกระจุกตัวในธุรกิจต่าง ๆ โดยเริ่มต้นด้วยธุรกิจการเงิน แล้วติดตามด้วยธุรกิจการส่งออก การนำเข้า อุตสาหกรรมที่สำคัญต่าง ๆ วิชาทฤษฎีเกษตรกรรม และธุรกิจด้านบริการ

บทที่ 5 วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของในธุรกิจที่สำคัญ และศึกษาถึงบทบาทของรัฐบาลในการควบคุมและกำกับการประกอบธุรกิจของเอกชน

บทที่ 6 ศึกษาบทบาทของธุรกิจต่างชาติในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย โดยจะพิจารณาถึงบทบาทและอิทธิพลของบริษัทต่างชาติในประเทศไทยอย่างกว้าง ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะการพึ่งพาต่างประเทศของประเทศไทยว่ามีมากน้อยแค่ไหน

บทที่ 7 วิเคราะห์บทบาทของเงินทุนในการสร้างอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจ โดยชี้ให้เห็นว่าธุรกิจขนาดใหญ่ต่าง ๆ หาเงินมาใช้ในการขยายกิจการของตนเองอย่างไร และธุรกิจการเงินมีส่วนช่วยส่งเสริมการผูกขาดในทางเศรษฐกิจอย่างไร

บทที่ 8 ศึกษากลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในระบบเศรษฐกิจไทย โดยจะวิเคราะห์กลุ่มธุรกิจของตระกูลต่าง ๆ และลักษณะการเกาะกลุ่มของธุรกิจ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการผูกขาดโดยธุรกิจเอกชนมีมากน้อยแค่ไหน และเราควรระวังมาตรการแก้ไขกันอย่างไร

บทที่ 9 เป็นบทสุดท้ายจะสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ไขบางประการเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางธุรกิจ และการป้องกันการผูกขาด การวิเคราะห์ทั้งหมดจะกระทำในกรอบที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น โดยจะพยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของธุรกิจเอกชนในโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างเด่นชัด

เชิงอรรถบทที่ 1

¹ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ลองอ่าน เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, “โครงสร้างเศรษฐกิจไทย” ใน *ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ “ป๋วย อึ๊งภากรณ์”* (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 39-71.

²G.W. Skinner, *Chinese Society In Thailand : An Analytical History*, (Cornell University Press, 1957)

³G.W. Skinner, *Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand* (Cornell University Press, 1958)

⁴F.W. Riggs, *Thailand : The Modernization of A Bureaucratic Polity* (East - West Center Press, 1966)

⁵ณรงค์ เพชรประเสริฐ, *สมาคมการค้าและหอการค้าในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518)

⁶บ็อง อัมทิมทอง, *Concentration ของอุตสาหกรรมในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนก เศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515)

⁷เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจการเมืองกับการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยเอกชนในประเทศไทย" *เอกสารทางวิชาการ* หมายเลขที่ 70 (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522)

ชำนาญ หอสมุด